

Ocena zawartości kadmu w nerkach i wątrobie żubrów z Puszczy Białowieskiej

TADEUSZ KOŚLA, EWA M. SKIBNIEWSKA, MICHAŁ SKIBNIEWSKI*

Katedra Biologii Środowiska Zwierząt Wydziału Nauk o Zwierzętach SGGW, ul. Ciszewskiego 8, 02-786 Warszawa

*Katedra Nauk Morfologicznych Wydziału Medycyny Weterynaryjnej SGGW, ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa

Kośla T., Skibniewska E. M., Skibniewski M.

Evaluation of cadmium content in the kidneys and liver of European bison from the Białowieża forest

Summary

The aim of the performed investigations was to evaluate the cadmium content in the kidneys and liver of free-living European bison in the Białowieża forest. The cadmium content was determined in the kidneys and livers of 20 animals (14 females, 6 males; 15 calves of up to one year of age and 5 animals older than 2 years).

Cadmium was analysed by the ICP-OES method in an accredited laboratory; after homogenisation, samples were mineralised in a microwave apparatus in Teflon® containers, under pressure in nitric acid. The obtained results are presented in Tables 1-3. The mean value of cadmium in the kidneys amounted to 1.82 and in the liver to 0.83 mg/kg of fresh tissue. No significant sex-dependant differences were observed. However, significant differences were noted depending on the animal's age, older animals cumulating more cadmium both in the kidneys and liver.

Keywords: cadmium, European bison, kidney, liver

Kadm jest emitowany do atmosfery przez hutnictwo metali kolorowych. Jako domieszka rud cynku o niższej temperaturze wrzenia skaża gleby, przenoszony wraz z wiatrem (3, 11, 14). Znaczne ilości kadmu są także wprowadzane do gleby wraz z odpadami komunalnymi i nawozami fosforowymi (6, 10). Kadm przy niskim pH gleby jest pierwiastkiem mobilnym, łatwo włączanym do łańcucha pokarmowego. Pobierany jest przez rośliny, osiada także jako pył na roślinach i z paszą dostaje się do organizmu zwierząt (6, 9, 14). Stanowi zagrożenie dla zdrowia zwierząt i ludzi, gdyż działa toksycznie, a pobierany jest także z pyłem drogą aerogenną (14). Kadm wyróżnia się bardzo długim biologicznym półokresem usuwania, trwającym w warstwie korowej nerek 30 lat (6, 9, 10, 14, 15). Działanie toksyczne kadmu wywołuje: zaburzenie czynności nerek, chorobę nadciśnieniową, zmiany nowotworowe, zaburzenia metabolizmu wapnia i innych biopierwiastków, zaburzenie funkcji rozrodczych (6, 7, 9, 11, 14-17, 19). W organizmie kadm tworzy kompleksy z białkiem, tzw. metalotioneinę, z którą jest łatwo transportowany i magazynowany w nerkach i wątrobie (11, 12, 14). Pierwiastek ten zaliczany jest do substancji silnie toksycznych, o działaniu embriotoksycznym, teratogennym, mutagennym i karcinogennym (7, 16, 17). Decyzją Międzynarodowej Agencji Badań nad Rakiem kadm zaliczono do substancji ra-

kotwórczych pierwszej kategorii (20). Istnieją doniesienia o przypadkach przekroczenia dopuszczalnych poziomów kadmu w paszy dla zwierząt (18).

Jednocześnie trzeba nadmienić, że wieloletnie badania z paszą semisyntetyczną na kozach wykazały gorsze rezultaty reprodukcji i wskaźników zdrowia u potomstwa kóz żywionych paszą o ekstremalnie niskiej zawartości kadmu (< 15 µg/kg suchej masy paszy; normalna zawartość kadmu w paszy wynosi 300 µg/kg s.m.) (1, 2).

Celem przeprowadzonych badań była ocena zawartości kadmu w nerkach i wątrobie żubrów z terenu Puszczy Białowieskiej.

Materiał i metody

Próbki tkanek żubra zostały pobrane zimą 2002 r. w czasie odstrzałów sanitarnych zwierząt wolno żyjących w Puszczy Białowieskiej. Zawartość kadmu oceniono w nerkach i wątrobie 20 sztuk zwierząt. Zwierzęta podzielono na grupy w zależności od płci (samice 14 sztuk, samce 6 sztuk) oraz wieku (cielęta do 1 roku – 15 sztuk, zwierzęta ponad 2 lata – 5 sztuk).

Zawartość kadmu oznaczono metodą ICP-OES (plazmy wzbudzonej indukcyjnie – spektrometria emisyjna), aparatem Jobin Yvon/France, typ J-Y 70+. Próbki roztwarzano (mineralizowano) w aparacie mikrofalowym, biorąc 0,5 g homogenizowanego materiału nerki lub wątroby, 40 ml stę-

żonego HNO₃, w pojemnikach teflonowych, pod ciśnieniem. Oznaczenia wykonano w laboratorium z akredytacją. Wyniki analizowano statystycznie przy pomocy programu Statistica™ 5.0, moduł anova, istotność różnic między grupami porównywano testem Tukeya.

Wyniki i omówienie

Zawartość kadmu w nerce i wątrobie badanych żubrów zestawiono w tab. 1. Oceniając zawartość kadmu w nerce żubra przyjęto, że jest to wielkość prawidłowa dla zwierząt dziko żyjących o bazie żerowej z terenów gleb kwaśnych, właściwych dla rejonu Puszczy Białowieskiej (13). Anke i wsp. (6) stwierdzili następujące zawartości kadmu w nerkach pobranych od zwierząt pochodzących z terenów nieskażonych i skażonych: koń 111 i 982, jałówki 0,60 i 3,5, buhajki 0,91 i 4,9, krowy 3,0 i 10, sarny 14 i 39, jelenie 3,2 i 8,2, owce 5,1 i 9,3, wszędzie mg/kg suchej masy narządu. Nerki koni, kumulujące gatunkowo specyficznie duże ilości kadmu (5, 11), należy wyłączyć z porównania. Zakładając, że świeża nerka zawiera około 80% wody, można porównać zawartość kadmu u badanych żubrów, jest ona podobna jak u krów z terenów skażonych, ale także jak u wolno żyjących saren z terenów nieskażonych. Uzyskane wyniki w stosunku do danych dla nerek saren z rejonu północno-wschodniej Polski (21) są niższe (w nerkach żubra 1,82, a sarny 2,29 mg/kg). Anke i wsp. (4) w próbkach nerki stwierdzili następujące wartości kadmu: jelen 9,20, daniel 11,00, sarna 17,00, muflon 3,70, a u zwierząt gospodarskich – owce 2,60, krowy 5,50 (wszędzie mg/kg s.m.). Porównując uzyskane w badaniach własnych wyniki z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dn. 13.01.2003 (8) stwierdzono, że zaledwie czwarta część nerek nadawała się do spożycia, gdyż dopuszczalna zawartość kadmu w nerce wynosi 1,00 mg/kg tkanki, a kwartył 25% wynosił 1,05 mg/kg świeżej tkanki (tab. 1).

Oceniając zawartość kadmu w wątrobie żubrów, można także przyjąć te wielkości jako właściwe dla zwierząt dziko żyjących na terenach o dobrej przyswajalności kadmu z gleby (10, 13). Anke i wsp. (6) stwierdzili w wątrobach bydła żywionego paszą bez skażeń kadmem 0,29 mg/kg s.m., a przy dodatku skażającym 3 mg Cd na kg paszy, w wątrobie kumulowało się 1,00 mg Cd/kg s.m. tkanki. Wynik z badań własnych 0,83 mg/kg świeżej tkanki należy traktować jako wysoki w stosunku do wyników cytowanego doświadczenia. Porównując uzyskane wyniki z danymi dla wątroby saren z rejonu północno-wschodniej Polski (21) uzyskano wyższe zawartości w wątrobie żubra (0,83 mg/kg, a u sarny 0,37 mg/kg). Oceniając przydatność wątroby do spożycia (dopuszczalne stężenia kadmu 0,50 mg/kg wątroby (8)), uznano ponad połowę wątrób za przydatną do spożycia (mediana wynosiła 0,40, kwartył 75% wynosił 0,60 mg/kg świeżej tkanki (tab. 1)).

Zawartość kadmu w organach zwierząt wolno żyjących jest z reguły wyższa niż u zwierząt gospodarskich, co wykazały m.in. badania Anke i wsp. (4) w próbach

Tab. 1. Kadm w organach żubrów wolno żyjących w Puszczy Białowieskiej (mg/kg świeżej tkanki)

Parametry statystyczne	Nerka	Wątroba
n	20	20
Średnia	1,82	0,83
SD	1,99	1,58
Q ₂₅	1,05	0,30
Mediana	1,25	0,40
Q ₇₅	1,75	0,60
Min./max.	0,20/8,90	0,10/7,40

Tab. 2. Wpływ płci na zawartość kadmu w organach żubrów wolno żyjących w Puszczy Białowieskiej (mg/kg świeżej tkanki)

Parametry statystyczne	Nerka		Wątroba	
	♀	♂	♀	♂
n	14	6	14	6
Średnia	2,20	0,93	1,06	0,30
SD	2,29	0,48	1,85	0,20
Q ₂₅	1,10	0,40	0,40	0,10
Mediana	1,40	1,05	0,50	0,30
Q ₇₅	2,00	1,30	0,60	0,40
Min./max.	0,20/8,90	0,30/1,30	0,30/7,40	0,10/0,60

Tab. 3. Wpływ wieku na zawartość kadmu w organach żubrów wolno żyjących w Puszczy Białowieskiej (mg/kg świeżej tkanki)

Parametry statystyczne	Nerka		Wątroba	
	Cielęta do 1 roku	Zwierzęta starsze niż 2 lata	Cielęta do 1 roku	Zwierzęta starsze niż 2 lata
n	15	5	15	5
Średnia	1,26*	3,50*	0,38*	2,18*
SD	0,51	3,66	0,17	2,94
Q ₂₅	1,00	1,10	0,30	0,60
Mediana	1,20	1,70	0,40	1,20
Q ₇₅	1,50	5,60	0,50	1,30
Min./max.	0,30/2,20	0,20/8,90	0,10/0,60	0,40/7,40

Objaśnienia: * – różnice istotne statystycznie przy $p \leq 0,05$

wątroby: jelen 0,58; daniel 1,20; sarna 1,30; muflon 0,59, a u zwierząt gospodarskich: owce 0,54; krowy 0,78 (wszędzie mg/kg s.m.).

Anke i wsp. (4, 5), podobnie jak Zasadowski i Wyszynska (21), wykazali istotny wpływ miejsca bytowania zwierząt na zawartość kadmu w organizmie. Wpływ płci (tab. 2) na zawartość kadmu w badanych narządach żubra nie był istotny, mimo że niektórzy autorzy (5, 12) stwierdzili wyższy poziom kadmu u samców. W badaniach własnych nieistotnie wyższą statystycznie zawartość kadmu odnotowano u samic.

Prawdopodobnie zaważyła tu mała liczebność grupy samców.

Wpływ wieku na zawartość kadmu w narządach żubra, zgodnie z oczekiwaniem, okazał się istotny statystycznie (tab. 3). Powszechnie znanym faktem jest, że wraz z latami życia w nerkach i wątrobie zwierząt i ludzi kumuluje się kadm. W sposób ekstremalny (< 1 g/kg nerki) stwierdzono to u starszych koni (5, 12, 19).

Wniosek

Żubry wolno żyjące na terenie Puszczy Białowieskiej mają wyższą zawartość kadmu w nerkach i wątrobie w porównaniu do bydła z terenów nieskażonych, natomiast podobną do innych zwierząt dziko żyjących.

Piśmiennictwo

1. *Anke M.*: Cadmium – An essential element for man and animals. Trace Elements, Newsletter of Trace Element – Institute for UNESCO, Autumn 2007, 13, 3-5.
2. *Anke M., Dorn W., Müller M., Seifert M.*: Recent progress in exploring the essentiality of the ultratrace element cadmium to the nutrition of animals and man. Biomed. Res. Trace Elements, Japan 2005, 16, 198-202.
3. *Anke M., Gleit M., Müller M., Seifert M., Anke S., Gustheimer G.*: Environmental cadmium pollution and its health effects in Germany. Advances in the Prevention of Environmental Cadmium Pollution and Countermeasures, Chiba University, Japan 1999, 68-72.
4. *Anke M., Grün M., Partschefeld M., Groppel B.*: Die Mangan-, Zink-, Kupfer-, und Kadmiumversorgung bzw. -belastung des Rotwildes (*Cervus elaphus L.*), Damwildes (*Cervus dama L.*), Rehwildes (*Capreolus capreolus L.*) und Muffelwildes (*Ovis ammon musimon P. 1811*) in der DDR. Beiträge Jagd- Wildforschung 1980, 11, 47-74.
5. *Anke M., Kośla T., Groppel B.*: The cadmium status of horses from Central Europe depending on breed, sex, age and living area. Arch. Anim. Nutr., Berlin 1989, 39, 675-683.
6. *Anke M., Masaoka T., Müller M., Gleit M., Krämer K.*: Die Auswirkung der Belastung von Tier und Mensch mit Schwefel, Molybdän und Cadmium, [w:] Dörner K. (red.): Akute und chronische Toxizität von Spurenelementen. Wiss. Verlagsgesell. MbH, Stuttgart 1993, 11-29.
7. *Dobrzański Z., Kolacz R., Bodak E.*: Metale ciężkie w środowisku zwierząt. Medycyna Wet. 1996, 52, 570-574.
8. Dz. Ustaw Nr 37 z 2003 r., poz. 326. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dn. 13.01.2003 w sprawie maksymalnych poziomów zanieczyszczeń chemicznych i biologicznych, które mogą znajdować się w żywności, składnikach żywności, dozwolonych substancjach dodatkowych.
9. *Hać E., Krzyżanowski M., Krechniak J.*: Cadmium content in human kidney and hair in the Gdańsk region. Sci. Total Environ. 1998, 224, 81-85.
10. *Kabata-Pendias A.*: Biogeochemia kadmu, [w:] Kabata-Pendias A., Szeke B. (red.): Kadm w środowisku. Problemy ekologiczne i metodyczne. PAN, Komitet Naukowy przy Prezydium PAN „Człowiek i środowisko”, Zeszyty Nauk. 2000, 26, 17-24.
11. *Kośla T.*: Mengen- und Spurenelementstatus, -bedarf und -versorgung des Pferdes. Praca hab., Vet. Med. Fakultät, Univ. Leipzig 1988.
12. *Kośla T.*: Ocena skażenia środowiska kadmem na podstawie analizy tkanek koni. Szkodliwość zanieczyszczeń chemicznych dla człowieka i zwierząt. PAN, Komitet Naukowy przy Prezydium PAN „Człowiek i środowisko”, Ossolineum, Zeszyty Nauk. 1990, 2, 97-107.
13. *Kośla T.*: The contents of macro- and microelements in the fodder, blood serum and hair of European bison. Part II. Iron, copper and zinc. Ann. Warsaw Agricult. Univ.- SGGW, Vet. Med. 1992, 17, 87-91.
14. *Martelli A., Rousselet E., Dycke C., Bouron A., Moulis J.-M.*: Cadmium toxicity in animal cells by interference with essential metals. Biochimie 2006, 88, 1807-1814.
15. *Martin P., Fareh M., Poggi M. Ch., Bouloukos K. E., Pognonec P.*: Manganese is highly effective in protecting cells from cadmium intoxication. BBRC 2006, 351, 294-299.
16. *Prankel S. H., Nixon R. M., Phillips C. J. C.*: Implications for the human food chain of models of cadmium accumulation in sheep. Environ. Res. 2005, 97, 348-358.
17. *Sitarek K., Szadkowska-Stańczyk I., Szymczak W.*: Kadm i jego związki, [w:] Wytyczne szacowania ryzyka zdrowotnego dla czynników rakotwórczych. Wyd. IMP, Łódź 1996, 67-106.
18. *Telford J. N., Babish J. G., Dunham P. B., Hogue D. E., Miller K. W., Stoew-sand G. S., Magee B. H., Stouffer J. R., Bache C. A., Lisk D. J.*: Toxicologic studies with lambs fed sugar beets grown on municipal sludge-amended soil: lowered relative hemoglobin in red cells and mutagens in blood and excreta. Am. J. Vet. Res. 1984, 45, 2490-2494.
19. *Torra M., To-Figueras J., Rodamilans M., Brunet M., Corbella J.*: Cadmium and zinc relationships in the liver and kidney of humans exposed to environmental cadmium. Sci. Total Environ. 1995, 170, 53-57.
20. WHO/FAO. Joint FAO/WHO food standards programme. Codex committee on food additives and contaminants. Thirty-first Session. Discussion Paper on Cadmium. Codex alimentarius commission (CX/FAC 99/21), 1998.
21. *Zasadowski A., Wyszyńska A.*: Ocena poziomu niektórych pierwiastków śladowych w wątrobie i nerkach saren w Polsce północno-wschodniej, [w:] Gworek B., Mocek A. (red.): Obieg pierwiastków w przyrodzie, t. I. Dział Wyd. IOŚ Warszawa 2001, 164-172.

Adres autora: prof. dr hab. Tadeusz Kośla, ul. Ciszewskiego 8, 02-786 Warszawa; e-mail: tadeusz_kosla@sggw.pl